

נוכחות הבעל בחדר הלידה

הרב יהודה הרצל הנקין

שאלה המתעוררת הרבה בזמן האחרון היא, האם מותר לבעל להיות נוכח בחדר הלידה? והנה, לדעתי, אם אין לבעל צורך להיות שם — אין להתיר לו, כי בקלות יבוא להסתכל במקומות המכוסים ולך לך אמרי נזירא סחור סחור לכרמך לא תקרב. ואף על פי שכתב בשו"ת אגרות משה (אורח חיים, חלק ג', סימן ע"ה) בקיצור, שאינו רואה איסור בדבר, בתנאי שלא יסתכל ביציאת הולד וכו', וגם לא דרך מראה, אין לעשות מזה היתר כללי, אלא אם מכיר במי שהוא בודאי יכול לעמוד בזה — אפשר להתיר. ויש הבדלים בשיטות הלידה, שבהרבה בתי חולים קושרים את רגלי האשה במעין רוכבות, ואינן זזות, ומכסים הכל בסדין, חוץ ממקום יציאת הולד, ויותר קל להיזהר מלהסתכל כשהבעל עומד אצל ראשה. מה שאין כן בלידה טבעית בכמה מקומות, שאין קושרים את רגלי האשה, אלא היא תופסת ברגליה סמוך לברכים ומושכת בחזקה בשעת לחיצת הולד לצאת וכולה מגולה ממתניים ולמטה.

אבל אם האשה מפחדת, ולכן רוצה שבעלה יימצא אצלה — אינו צריך לפנים שמותר לו להיות אתה בחדר הלידה, ולע"ד מחויב להיות שם מפני פיקוח נפש, שחכמינו ז"ל העמידו פחדה של יולדת כסכנת נפשות, ואפילו שבת מחללים למנוע פחדה, כמו שאמרו במשנה (שבת כ"ח ב): „מילדין את האשה בשבת וקורין לה חכמה ממקום למקום ומחללין עליה את השבת" וכו'. ובגמרא שאלו: „מכדי תנא ליה מילדין את האשה וקורין לה חכמה ממקום למקום ומחללין עליה את השבת לאתויי מאי, ותרצו לאתויי הא דתנו רבנן אם היתה צריכה לנר חבירתה מדלקת לה את הנר, ואם היתה צריכה לשמן, חבירתה מביאה לה שמן וכו'. והקשו גם על זה, פשיטא, ותרצו לא צריכא בסומא, מהו דתימא כיון דלא חזיא אסור, קא משמע לן איתובי מיתבא דעתה, סברה אי איכא מידי חזיא חבירתא ועבדה ליה, הרי שאפילו להדליק נר בשבת לאשה שאינה רואה את הנר ורק דואגת לתקלה — מותר לישיב את דעתה, אף על פי שאין לה הנאת הגוף מזה, והוא הדין כאן שמפחדת להיות בלי בעלה מחויב להיות אתה, וזאת ההלכה בקיצור.

אולם יש הרבה שאלות בסוגיא זו, וכדי להסביר הענין של ישוב הדעת ביולדת יש צורך להאריך. בתחילה נעיין בברייתא: „תנו רבנן, אם היתה צריכה לנר חבירתה מדלקת לה את הנר, ואם היתה צריכה לשמן חבירתה מביאה לה שמן ביד, ואם אינו ספק ביד מביאה בשערה, ואם אינו ספק בשערה מביאה לה בכלי". והקשו בגמרא: „תיפוק ליה שאסור להביא בשער משום סחיטה, ותרצו רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו אין סחיטה בשער, ורב אשי אמר אפילו תימא יש סחיטה בשער, מביאה לה בכלי דרך שערה, דכמה דאפשר לשנויי משנינן". הרי שצריכים לעשות ליולדת בשבת על ידי שינוי.

אבל הברייתא הזכירה שינוי אצל הבאת השמן ולא הזכירה שינוי אצל הדלקת הנר, ומשמע שרק בהבאת השמן משנים, וכן רב אשי מדבר לענין הבאת השמן. אמנם הטור בסימן ש"ל כתב: „ומדליקין לה את הנר, ומכל מקום כל מה שיכולים לשנות משנינן“. ולדבריו השינוי מוסב גם על הדלקת הנר ולא רק על הבאת השמן (וכן המאירי כתב כלשון הטור). ונראה שדייקו כן, ממה שאמר רב אשי, „כל מה דאפשר לשינוי משנינן“ בלשון רבים, ומשמע שאינו מדבר רק באותה חברה המביאה את השמן אלא בכולן.

אבל על כרחך דעת הרמב"ם אינו כן. שכתב (בהלכות שבת, פרק ב', הלכה י"א): „ואם היתה צריכה לשמן וכיוצא בו, מביאין לה, וכל שאפשר לשנות משנין בשעת הבאה, כגון שתביא לה חברתה כלי תלוי בשערה, ואם אי אפשר מביאה כדרכה“. הרי שהוסיף המלים בשעת הבאה, ומוכח שרק אז משנים (וכן כתב הסמ"ג אותה לשון. בהלכות שבת, לאווין ס"ה), וכן נראה דעת הסמ"ק והכלבו והאשכול, שבסמ"ק (מצוה רכ"א) כתב: „אם היתה צריכה לנר מדליקין לה אפילו היא סומא, ואם היתה צריכה לשמן חברתה מביאתו, אך כל שינוי שיכולה לעשות עושה“, ודייק לשנות את דברי רב אשי מלשון רבים ללשון יחיד ומוסבת על אותה המביאה את השמן, לעומת לשון מדליקין את הנר. ואין לומר שאין אפשרות של שינוי בהדלקת הנר, שהרי אפשר שתדלקנה שתי חברות כאחת (לפי מה שכתב הרמב"ם בהלכות שבת, פרק א', הלכה ט"ו), וכן אפשר בהדלקה כלאחר יד ושינויים אחרים. ואם כן צריכים להבין בדעת הרמב"ם והראשונים, שהיא כפשטות הברייתא, במה שונה הבאה שעושים בשינוי, מהדלקה ושאר מלאכות שעושים ליולדת?

שנית יש להבין, במה שונה יולדת מחולה שיש בו סכנה, שלא נזכר ענין שינוי אצלו בתלמוד. ולדוגמה, בעבודה זרה כ"ח ב', לגבי עין שמרדה, שמביאין רפואה דרך רשות הרבים, ולא נזכר שם שינוי, וכן הרמב"ם הזכיר שינוי רק אצל יולדת. והטור והשולחן ערוך הזכירו שינוי אצל יולדת בסימן ש"ל, ולא אצל חולה בסימן שכ"ח. וממה שכתבו: „יולדת היא כחולה שיש בו סכנה ומחללין עליה את השבת... ומכל מקום בכל מה שיכולין לשנות משנינן“ מוכח שלענין זה אינה כחולה שיש בו סכנה. ורק הרמב"ן בתורת האדם, בשער הסכנה, כתב: „ושמעין מינה, דכל צרכי חולה, אף על פי שיש בו סכנה, היכא דאפשר למעבד לה מלאכה בשנוי שלא יתחלל בה שבת משנינן ואין מחללין“ (וכן כתב הרמ"א, שכ"ח, י"ב, בשם אור זרוע). ולדעתם אין הבדל בין יולדת לבין חולה, מה שאין כן לדעת הרמב"ם וכפשטות הגמרא. ותירץ המגיד משנה (בהלכות שבת, פרק ב', שם), „שהטעם בזה נראה מפני שכאב היולדת וחבליה הם כדבר טבעי לה, ואין אחת מאלף מתה מחמת לידה, לפיכך החמירו לשנות במקום שאפשר ולא החמירו בחולה“, והביאוהו כל האחרונים. ועדיין אין תירוץ זה מספיק לדעתי, כי מה בכך שהוא כדבר טבעי, כיון שיש בו סכנה, ואם משום שלא אחת מאלף מתה, הרי כתב רבנו תם (בהגהות מרדכי, במסכת שבת, סימן תס"ד), שבכמה דברים אנחנו רואים שאינם מתים מהם, ואף על פי כן התירו בהם חכמים. יגם בעיקר דברי המגיד

משנה תימה לאמר שלא אחת מאלף יולדות מתה, שהחוש מכחיש זאת, שגם בימינו יותר מאחת מאלף מסתכנת וכל שכן בימיהם.

ובבאורי המהרש"ל לסמ"ג הלכות שבת, כתב לתרץ דברי הרמב"ם: „שמחמת זה עושין על ידי שנוי ביולדת, כגון אלו דברים שאין בכלל סכנה, דאפילו לא יהיו לעולם אותם הדברים מכל מקום לא יסתכן החולה מחמת זה, ולעיל אצל חולה מיירי שאם לא יעשו לו אותו דבר הוי סכנת נפשות, וכן משמע בגמרא, שהגמרא מקשה ומחללין עליה השבת לאתווי מאי ומשני לאתווי גר, גר פשיטא, ומשני לא צריכא אפילו סומא וכו', ואם היה השמן בכלל סכנת נפש היה מקשה גם על השמן פשיטא כמו שמקשה על הגר, ומדלא מקשה שמע מינה דבריא ליה דשמן אינו בכלל דברים הצריכים כל כך לחלל עליהם, אבל מאי דצריכי ליה ותלוי בסכנת נפש מצוה להיות מזורו ושלא לעשות על ידי שנוי כלל, כך נראה לפי דעתי לתרץ הרמב"ם, והסמ"ג. ולפי דבריו אין חילוק בין יולדת לבין חולה לדעת הרמב"ם, רק שבהבאת שמן אין ענין סכנת נפשות ולכן היא מביאה בשינוי. ואיני מבין דבריו, שהרי הרמב"ם סיים: „ואם אי אפשר מביאה כדרכה" וכמשמעות הגמרא: „כמה דאפשר לשנויי", שאם אי אפשר לשנות מביאים בלי שינוי ודרך רשות הרבים, ואם אין ענין סכנת נפשות בהבאת השמן, איך הותר לחלל שבת עליה? ועוד, לפי דבריו קשה לשון הברייתא: „ואם היתה צריכה לגר, חבירתה מדלקת לה את הגר, ואם היתה צריכה לשמן, חבירתה מביאה לה שמן", שמשמע ששניהם נאמרו באותו ענין. ודוחק לפרש שהראשון בפקוח נפש והשני אינו בפקוח נפש. ומה שהקשה, שהיה לגמרא להקשות פשיטא גם על השמן, לדעתי לא שייך לאמר פשיטא, שהרבה משמיע לנו שצריכה להביא בשינוי, מה שאין כן בהדלקת הגר, כמו שכתבנו בדעת הרמב"ם והסמ"ג.

ושלישית יש להבין במה שונה יולדת מחולה שיש בו סכנה, שלא נזכר בגמרא היתר לחלל שבת בשביל ישוב הדעת אלא ביולדת. וכן הראשונים העתיקו דין ישוב הדעת ביולדת ולא בחולה. ואפילו לדעת הרמב"ם בתורת האדם, שכתב: „שמסוגיא דיולדת קא משמע לן יתובי דעתא דחולה בעלמא מחללינן שבתא במידי דמסתכנא בה", עדיין שונה יולדת מחולה שיש בו סכנה, שמשמע שבחולה צריכים אומדנא מהו הדבר שמסתכן בו, ואילו ביולדת קבעו חכמים שהיא מסתכנת בפחד, כמו שכתבו התוספות במסכת שבת שם. ולא נמצא אלא התשב"ץ (בחלק א', סימן ג"ד) שכתב בסתם: „שאפילו מפני ישוב דעתו של חולה, ואפילו אינו צריך לרפואתו אלא ישוב דעתו, מדליקים את הגר אף על פי שהוא סומא ואינו נהנה מן האור, והוא הדין לשאר מלאכות שהחולה מתישב דעתו בהן שעושין אותן בשבת" (וכן נראה בשו"ת הרדב"ז, חלק ד', סימן ס"ו).

והנה הרמב"ם דן בישוב דעתו של חולה בשבת בשלושה מקומות. הא' — אצל יולדת, שכתב (בהלכות שבת, פרק ב', הלכה י"א): „היולדת כשכורעת לילד הרי היא בסכנת נפשות ומחללין עליה את השבת, קורין לה חכמה ממקום למקום, וחותרין את הטבור וקושרין אותו, ואם היתה צריכה לגר

בשעה שהיא צועקת בחבליה מדליקין לה את הנר ואפילו היתה סומא, מפני שדעתה מתיישבת עליה בנר ואף על פי שאינה רואה, ואם היתה צריכה לשמן וכיוצא בו מביאין לה, וכל שאפשר לשנות משנין בשעת הבאה, כגון שתביא לה חברתה כלי תלוי בשערה, ואם אי אפשר מביאה כדרכה". הרמב"ם כתב לשון פורעת לילד וכתב לשון צועקת בחבליה, ופשוט שאשה צועקת בצירים הרבה זמן, ולפעמים יום או יומיים, לפני שכורעת לילד (וכמו שכתבו בבאור הלכה לסימן ש"ל, בדבור המתחיל ומדליקין, ובשו"ת אגרות משה, אורח חיים, חלק ראשון, סימן קל"ב, ושלא כמו שכתב בערוך השולחן בסימן ש"ל אות ד'), ואף על פי שבאיסור והיתר, שער ג"ט אות ב, כרך צועקת בחבליה עם כורעת לילד, אבל הסמ"ג והכלבו והארחות חיים כולם חלקו בלשונם בין כריעה לילד לבין צירים וכפשטות לשון הרמב"ם וכן מעיד החושב. ולפי זה מחללים שבת לישוב דעתה של יולדת עוד הרבה זמן לפני הלידה.

ומוכרח לדעת הרמב"ם, שמה שמחללים עליה את השבת בשעה שצועקת בחבליה, אפילו לפני פתיחת הרחם, הוא רק לישוב דעתה, אבל לא לצורך גופה, וכן מתדייק לשונו: „היולדת כשכורעת לילד הרי היא בסכנת נפשות“, אבל כשעדין אינה כורעת לילד אינה בסכנת נפשות זולת מה שצריך לישוב דעתה.

והמקום הב' ברמב"ם הוא אצל חובר חפר, שכתב (בהלכות עבודה זרה, פרק י"א, הלכה י"א): „מי שנשכו נחש או עקרב, מותר ללחוש על מקום הגשיכה ואפילו בשבת, כדי לישב דעתו ולחזק לבו, אף על פי שאין הדבר מועיל כלום, הואיל ומסוכן הוא התיירו לו כדי שלא תטרף דעתו עליו“. ופרש בכסף משנה שם, שהתירו לו לענין שבת, אף על פי ששיחה בטלה אסורה בשבת. (והאחרונים הבינו, שהרמב"ם מדבר באיסור תורה של חובר חפר, ונתקשו הרבה בדברי הרמב"ם האלה, עיין במנחת חינוך במצוה תקי"ב, שאם התיירו לאו מן התורה בשביל פיקוח נפש, מכל שכן שמותר איסור שיחה בטלה בשבת מדברי קבלה, והיא משנה שאינה צריכה, ויש להאריך בבאור ענין זה ברמב"ם, אלא שאין כאן מקומו).

והמקום הג' ברמב"ם הוא אצל שכיב מרע, שכתב (בהלכות זכיה ומתנה, פרק ח' הלכה ב'): „שכיב מרע שצוה ואמר ליתן לפלוני כך וכך, בין בחול בין בשבת בין כתב בין לא כתב, זכו הכל כשימות בכל מה שנתן להם ואינו צריך קנין וכו' כדי שלא תטרף דעתו עליו כשידע שאין דבריו קיימים. לפיכך אם אמר קנו ממני אפילו בשבת קונין ממנו, שזה הקנין אינו צריך“. ולשון מניעת טירוף הדעת שכתב כאן, שזה ליישוב הדעת לפי מה שכתב הרמב"ם בהלכות עבודה זרה פרק י"א בהלכות חובר חפר שהעתיקנו למעלה. (וכן השוה אותן בשו"ת הרדב"ז חלק ד' סימן ס"ו). ופרוש שיטת הרמב"ם במה שכתב: „שקונין ממנו שזה הקנין אינו צריך“, הוא שאם היה צורך בקנין לא היו מתירים אותו בשבת, אפילו כדי שלא תטרף עליו דעתו, כיון שדומה למקח וממכר (כמו שפרש בלחם משנה שם, בהלכה ד', והיא כשיטת המאור, בבבא בתרא, קנ"ו ב'). ולפי זה צריכים להבין למה בהלכות עבודה זרה, במי שנשכו נחש,

התיר הרמב"ם לפחות איסור דברי קבלה של שיחה בטלה, ואילו בשכיב מרע, שהוא חולה מסוכן גם כן, לא התיר אפילו שבות מדבריהם.

ולפי דעתי גראה, שישנם שני מיני טירוף הדעת: האחד — כשהחולה מפחד בעד גופו שמא ימות, והוא שכתב הרמב"ם במי שנשכו נחש, „כדי לישב דעתו ולחזק לבו“, שהוא לשון מניעת פחד (כמו שכתוב ביהושע פרק י"א — לחזק את לבם לקראת מלחמה וגו'). והשני — כשהחולה מצטער ודואג, שלא יקיימו את דבריו בדברים שאינם קשורים לגופו, והוא שכתב בשכיב מרע, „שלא תטרף עליו דעתו כשיודע שאין דבריו קיימים“, ובאופן הזה אין סכנת נפשות כלל, ולכן לא התיר הרמב"ם אפילו קנין מדרבנן במקום שצריך קנין. והרווחנו בזה גם לדעות שאר הראשונים החולקים על הרמב"ם, וסוברים כפרוש הרשב"ם במסכת בבא בתרא שם, שגם במקום שצריך קנין מותר לקנות משכיב מרע, כדי שלא תטרף עליו דעתו, שגם הם לא התירו אלא שבות דרבנן ולא איסור תורה, הואיל ובאמת אינו פקוח נפש. (ועיין באורח חיים, סימן ש"ו, סעיף ט', שחולה דתקיף ליה עלמא ואמר שישלחו אחר קרוביו, מותר לשלוח אחריהם על ידי גוי בשבת; ובסימן של"ט, סעיף ד', ששכיב מרע מותר לגרש בשבת שלא תטרף עליו דעתו, ולא התירו בכל זה אלא איסור דרבנן, אבל לא שישראל ילך בעצמו או שהקרובים יבואו בשבת, וכן לא לכתוב את הגט בשבת, עיין שם באחרונים, שכיון שטירוף הדעת של החולה והשכיב מרע הוא באופן השני שכתבנו, שאינו מפחד לגופו אלא לקיום דבריו, לכן אינו פקוח נפש מן הסתם לחלל שבת, ושלא כמו שמשמע בלבוש סימן ש"ו, סעיף ג', ועיי"ש באלהו זוטא סעיף קטן ד').

היוצא ממקומות אלה, שהרמב"ם כתב היתר חילול שבת מן התורה לישב הדעת רק ביולדת ולא כתב כן בחולה. ואפילו במי שנשכו נחש כתב לענין שיחה בטלה בלבד, אף על פי שהגשוד מסוכן ומפחד לגופו, ומשמע שישב דעתו אינו פקוח נפש, (וכן מוכח בלחם משנה שם בהלכות עבודה זרה, פרק י"א, הלכה י"ב). ואם כן צריכים להבין במה שונה יולדת משאר חולה שיש בו סכנה, שישב דעתה הוא פקוח נפש ממש.

ולדעתי ההבדל הוא בכך, שהחולה אינו צריך אלא לנוח ולאכול מה שנותנים לו וכיוצא בזה ורפואתו בידי שמים ובידי אדם, מה שאין כן ביולדת שצריכה בעצמה להפליט את הולד, והיא עבודה קשה שאינו דומה לה מאמץ אחר בחיי גבר או אשה, ואם תלחוץ בזמן שיש לה להרפות או לא תלחוץ בזמן שיש לה ללחוץ, היא מתשת כוחה ומסתכנת וצריכה ישוב הדעת כדי לשמוע לפקודת המילדת והחכמה בשעת לידה, ואם לא יהיה לה ישוב הדעת בשעת הצירים שוב לא יהיה לה כשכורעת לילד. וכן אשה מתשת כוחה אם אין לה מנוחת הנפש לנוח בשעת הצירים והיא חובטת בכאביה. וזוהי שיטת הרמב"ם, שמחללים את השבת כשצועקת בחבליה הרבה זמן קודם הלידה, על שם סופה שתוכל להפליט הולד.

ודברי חכמים אינם צריכים חיזוק, וגם הרמב"ם היה רופא מומחה, אבל אכתוב מה שראיתי אחרי שאמרתי כל זה, שבמחקר חלקו יולדות לשתי

קבוצות. בראשונה עקבו אחריהן בשעת הצירים על ידי מכשירים שמדדו כל רגע את דופק האם והעובר; ובקבוצה השנייה עקבו אחרי הנשים על ידי אחיות שעמדו כל אחת אצל יולדת משעת הצירים עד שעת הלידה. התברר שאצל הקבוצה השנייה היתה הפחתה משמעותית של מקרי דימום וניתוחי דופן ביולדות, והסבירו את הדבר במה שהיה לנשים יותר ישוב הדעת על ידי שעמדו האחיות אצלם. כל כעין זה היה ידוע ליודע בלידות, ולכן קבעו חכמינו ז"ל שישוב דעתה של יולדת הוא פקוח נפש ממש ודוחה שבת מן התורה, מה שאין כן מן הסתם בכל שאר חולה, כפשטות הגמרא וסתימת רוב הראשונים והרמב"ם. ואף על פי שהיום יכולים להוציא את הולד במלקחים או דרך דופן האשה — לא גשתנה הדין בכך, שכל אחת מהדרכים האלה יש בה סכנה נוספת לאם או לתינוק, ורופאים ושומרות נפשו נוזהרים מהן.

ואולם האשה עצמה בשעת הצירים לא הגיעה עדיין לכלל סכנת הגוף, ואפשר שכוון לזה המגיד משנה במה שכתב: „שכאב היולדת וציריה הרי הם כדבר טבעי“, שמדבר בשעת הצירים, שאז באמת אין אחת באלף מתה כמו שסיים אחר כך (רק שלשונו אינו מדויק שכתב בשעת הלידה ופתח בלשון היה עיי"ש). ולכן מחללין עליה את השבת על ידי שנוי במקום שאפשר, כיון שאינה דומה לחולה שכבר הגיע לכלל סכנה. ועוד, שבשאר חולה מחללים לצורך גופו ואילו ביולדת מחללים לישוב דעתה. מה תאמר, שמא השנוי יביא דחוי — הרי אין שעתה בהולה; ומה תאמר, לא יהיה לה ישוב הדעת — הרי כיון שידעת שמביאים לה מה שצריכה יש לה ישוב הדעת; ומה תאמר, שמא יטעו בינה לבין חולה אחר שיש בו סכנה ויעשו גם אצלו על ידי שנוי — הרי אינו דומה כיון שלא הגיעה לכלל סכנה שהוא רק עם פתיחת הקבר הבאה אחר כך. וגם לפי שיטת הרמב"ם (בהלכות שבת פרק ב' הלכה ג') שבשאר חולה אין מחללין שבת עלידי נשים שלא תהיה שבת קלה בעיניהן, אם כן ביולדת, כיון שלכתחילה מחללין שבת עבודה על ידי נשים, כיון שכל עיסוקי יולדות היו בידי נשים בימי התלמוד, ראוי להן לעשות בשנוי במקום שלא ילמדו מזה לשאר חולים.

ומה שהברייתא הזכירה שנוי רק אצל הבאת שמן ולא אצל הדלקת הנר, לדעתך, יש הבדל גדול בין הבאה להדלקה, שהבאה אינה בפני היולדת. ולכן מאי נפקא מינה אם תביא החברה בשנוי, אבל הדלקה שהיא בפניה, אדרבה אם תדלקנה חברותיה בשנוי כל שכן שלא יהיה ליולדת ישוב הדעת, שתראה שמהדרות לא לחלל שבת בשבילה ושעל כן עושות על ידי שנוי, והיא תפחד יותר שמא לא תעשנה לה מה שצריכה, וכן כל מלאכות שעושות בפני היולדת צריכות לעשות בלי שנוי, מה שאין כן הבאה ברשות הרבים (כמו שדייק הרמב"ם לכתוב בשעת הבאה דוקא). ואף על פי שהיא סומא ואינה רואה באיזה אופן מדליקין, עדיין שמא תרגיש שהחברות עושות בשנוי (כמו שכתב המגן אברהם, בסימן ש"ל שם), ושוב לא יהיה לה ישוב הדעת. ואמנם לע"ד אם נדע שלא תרגיש בשנוי באמת, נדליק לסומא בשנוי, שהרי החילוק בין הדלקה להבאה נאמר בברייתא, והברייתא עוסקת ברואה ולא סומא, ואילו דין סומא למדו מייתור הלשון במשנה ושם לא מוזכר חילוק זה.

ושיטת הרמב"ם וראשונים אחרים, שמחללים עליה את השבת בשעת הצירים לישב דעתה על שם סופה שתוכל להפליט את הולד, יש לה פנים במשנה, דתנן: „וקורין לה חכמה ממקום למקום ומחללין עליה את השבת“. וקורין לה חכמה הוא הרבה זמן קודם הלידה, כמו שכתבו האחרונים, שאם יחכו עד פתיחת הקבר, לא תגיע החכמה בזמן. ואם כן „מחללין עליה את השבת“ שאמרו בסמוך הוא גם כן בשעת הצירים על שם סופה לדעת הרמב"ם, וממנו למדו בגמרא ישוב דעתה.

ולהלכה פשוט להקל כשיטת הרמב"ם והסמ"ג והכלבו והארחות חיים בפקוח נפש לחלל שבת בשביל ישוב דעת היולדת עוד הרבה זמן קודם פתיחת הקבר. וכן גראה שאין להדר לעשות בשנוי בכל מלאכה שעושים בפני היולדת לישוב דעתה. ואפילו לפי מה שכתב הרמ"א (בסימן שכ"ח סעיף י"ב) לעשות תמיד בשנוי, הרי דינו שם שונה, שמדבר בפעולות שעושים לצורך גופו, ולכן אם אין דחוי בדבר לא איכפת לו לחולה בשנוי, מה שאין כן ביולדת לפי הטעם שכתבנו בחילוק הברייתא והרמב"ם בין הדלקה להבאה, שאם נעשה בשנוי היא תפחד שלא עושים לה כל צרכה. אם כן היא דומה לחולה בהול לעגין זה ומחללים עליה את השבת בזריזות בלי שנוי. ולע"ד יתרון היולדת לגבי ישוב דעתה יותר משאר חולה הוא רק עד שתפליט הולד, לפי מה שכתבנו הטעם, אבל אחרי הלידה ועד שלושה ימים היא ככל חולה שיש בו סכנה וצריכים אומדנא לחלל שבת בשביל ישוב דעתה (כדברי הרמב"ן בתורת האדם שכתבנו למעלה), שהרי שוב אינה צריכה אלא לנוח ולאכול מה שנותנים לה וכיוצא בזה) ושלא כמו שנראה בספר העמק שאלה לשאילתא ל"ח סעיף קטן ד' עיי"ש), ובודאי אין לתלות היתר ישוב הדעת בקלות דעתן של נשים, שאם כן תהיה כל אשה חולה שונה מאיש חולה, וזה לא שמענו.

נמצאנו למדים עד כמה גדול ענין ישוב הדעת אצל יולדת, ופשיטא אם מפחדת להיות בלי בעלה — הוא חייב להיות אתה, וישמור את עצמו מלהסתכל. ואם נמצא שאינו יכול להשמר עדיין אין זה עומד בפני פקוח נפש, ולא שייך כאן יהרג ואל יעבור ולא איסור להתרפאות מאבזרייהו דגלוי עריות, כיון שאין כאן פסיק רישא וגם היא אינה מתרפאת מהסתכלותו, וגם הסתכלות כזאת שאינה לתאוה אינה מן התורה לעיקר הדעות, וגם לדעת הרמב"ן בתורה האדם, שאבזרייהו דגלוי עריות גם כשאינם מן התורה יהרג ואל יעבור, לא דבר אלא בתאוה עיי"ש, וגם היולדת אינה מסורה לביאה, ועוד טעמים כאלה.

ואין לדחות את כל ההיתר שכתבנו ולאמר שלא התירה הגמרא לישב דעתה של יולדת אלא בדבר המסתבר כמו הדלקת הנר, ולכן האריכה הגמרא לתת טעם לדבריה: „סברא אי איכא מידי חזיא חברתאי ועבדה לי“, שהיא סברה מובנת. אבל כאן באשה שרוצה שבעלה יהיה אתה אין לזה טעם, שמה יוסיף הבעל יותר מהאחיות והרופא, ולא נתיר אותו (וכעין מה שכתב בשו"ת אגרות משה אורח חיים סימן קל"ב). זה אינו — שגם הוא הסיק, שמי יכנס לחילוקים כאלה בספק סכנת נפשות. ועוד לע"ד כוונת הגמרא היא לבאר את דעת הסומא כדי שנחוש לה, אבל לא שיש צורך להצדיק את דעתה. וכן

נראה ברבנו ירוחם (נתיב הראשון, חלק א'), שכתב: „ומביאה לה נר ואפילו סומא, שבודאי מתישבת דעתה, שתאמר אם אצטרך שום דבר יראו האחרות ויביאו לי“. הרי שהיא אינה אומרת כן, אלא אנחנו משערים דעתה, שיהיה לה ישוב דעת בדבר, אבל לעולם נעשה לה כל דבר אשר יישב דעתה. ומסתבר שבבין השמשות, או אפילו באמצע היום כשיש אור, ורק היא אינה יודעת זאת שאינה רואה, גם כן מדליקים לה אם היא תובעת, שסוף סוף היא מפחדת שאין עושים לה מה שצריכים.

עוד נראה, שעדיף הבעל לענין ישוב הדעת מהאחיות והרופא. שהאשה בוטחת במי שהיא מכירה, וכמשמעות הגמרא שהיא מסובבת עם חברותיה. ובעיקר הענין לא שייך לאמר תונבא בעלמא הוא שנקטה, שכיון שהאחיות אינן עומדות כל רגע אצל היולדת היו מקרים שהיתה תקלה ולא הרגישו בה מיד, בפרט בחדר הצירים, ששם אחות אחת או שתיים והרבה יולדות, ולכן דעתה של אשה מתישבת אם עומד אצלה מישהו תמיד, וגם זה לע"ד נלמד מן הגמרא, „סברא אי איכא מידי חזיא חברתאי ועבדא לי“, שאם אין החברה נמצאת שם כל שכן שמפחדת היולדת שלא תראה, ולכן יש טעם לאשה לרצות שבעלה יהיה אתה, וכעין מה שהשיג על שו"ת אגרות משה, בספר יסודי ישורון חלק ד' דף ר"ן.

ומכאן יש לדון בלידה טבעית, הנקראת שיטת לאמאז, ותוכן השיטה הוא שבחודש השביעי של ההריון האשה מתחילה באימונים משלושה סוגים: הראשון, הרפיית השרירים כדי שבשעת הצירים היא תשמור על כוחה; והסוג השני, תרגילי נשימה שונים, שעל ידי שתתרגל בנשימות מהירות ותכופות בשעת כל ציר, היא תוכל להסיח את דעתה ממנו באופן חלקי, וגם כיון שהיא ממלאת אחרי הזראות מה לעשות וכיצד לנשום שוב אינה מרגישה את עצמה מופקרת מול החבלים ויש לה ישוב הדעת; והסוג השלישי, דחיפה להפליט הולד כשתגיע הלידה. והאימונים האלה היא עושה בשיתוף עם בן זוג המצוה עליה להרפות השרירים ומונה בשבילה את הנשימות והדחיפות והיא מתרגלת לצויו וממלאת אחריהם גם כשמתגברים ציריה מאד, שאז אינה מסוגלת בדרך כלל להשתלט על עצמה לולא התרגל הקודם.

ופשוט שעצם השיטה אין בה איסור מן התורה או מדבריהם למי שמעונינת בה, וכל מה שמוסיף למניעת כאבים ולישוב הדעת ביולדת נראה אותו בעין יפה, בפרט בארץ, שאין מרדימים היולדות, וגם הרופאים אומרים שההרדמה אינה רצויה לטובת האם והולד. והיה ראוי לאשה להתאמן עם חברה, ואולם הרבה פעמים אין לאשה עם מי להתאמן זולת עם בעלה, וממילא הוא יצטרך להיות יחד אתה בחדר הצירים וחדר הלידה. ואף על פי כן, לדעתי לא נראה לאסור לנשים מלהתאמן עם בעליהן במקום שאין להן חברות מזומנות לכך, שכיון שאיסור הסתכלות הבעל במקומות המכוסים בשעת הלידה אינו פסיק רישא, אם כן מהיכי תיתי לאסור השיטה לכתחילה, מאחר שהאשה רוצה בה לישוב דעתה. ולכן תתאמן ותתאמן עם בעלה, ואם על ידי כך היא מפחדת אחר כך להיות בחדר הלידה בלי בעלה שמא לא תוכל לעשות התרגילים בעצמה — לית לן בה ומחויב להיות אתה בשביל פקוח נפש. אבל לכתחילה ראוי

שתתאמן עם חברה ויש מקומות הקובעים אשה מיוחדת המתאמנת עם כל הנשים ומלווה אותן בחדר הצירים ובחדר הלידה.

והנה יש בתי חולים הנותנים לבעל להכנס לחדר הלידה, ויש שנותנים לו להכנס לחדר הצירים ולא לחדר הלידה, ויש מקומות שגם לחדר הצירים לא נותנים לו, ויש שאינם נותנים אפילו לחברה להכנס בין לחדר הצירים ובין לחדר הלידה. ולדעתי כיון שקבעו חכמים שישוב הדעת ביולדת הוא פקוח נפש, לכן אותם בתי חולים המונעים מבעל או חברה להיות עם היולדת בחדר הצירים או בחדר הלידה כשהיא מפחדת להיות בלי הבעל או החברה — אין רוח חכמים נוחה מבתי חולים אלה וקרובים לשפיכות דמים, ומצוה למחות בידם. (ועיין במסכת קדושין דף פ"ב במשנה טוב שברופאים לגיהנם, ופרוש לע"ד שמרוב התמחותו סומך על בקיאותו ואינו שם לב לרוחו של החולה; ועיין במס' בבא בתרא דף י' ע"ב לגבי מתיהר, ובתפארת ישראל על משניות קדושין שם, בסוף אות ע"ז.) רק במקום שיש עוד נשים בחדר הלידה אין להכניס את הבעל, שמתוך שהוא שם, שוב לא יהיה ישוב הדעת לשאר הנשים ומאי הוית דדמא דאשתו סומקא טפי.

אבל לע"ד מה שנתיר לבעל להיות בחדר הלידה הוא רק כשאשתו מבקשת לישוב דעתה, אבל בסתם לא, וכמשמעות הברייתא אם היתה צריכה לגר וכו' ואם היתה צריכה לשמן וכו', שהאשה מבקשת כן. (ואע"פ שהב"ח בסימן ש"ל כתב, „דהא דקתני אם היתה צריכה לגר, היינו שהיא אינה אומרת כלום” וכו', ומוכיח שיטתו מדברי התוספות, בשבת שם, לענין חולה ביום הכפורים, לא משמע פשטות לשון הברייתא כדבריו, וגם אין ראיה מהתוספות, כי הם לשיטתם בתוספות ישנים, יזמא, פ"ג, א', ד"ה חולה אומר, ועי' במשנה ברורה, ש"ל סק"ב ובבאור הלכה שם, שהסיק כדעת הב"ח אך מסתמך על התוספות ישנים בגירסא מוטעית, דגרס בדבריהם, „אפילו אינה אומרת כלום, וגם החכמה אינה אומרת כלום — גמי מדליקין”, אך הגירסא הנכונה היא: „אינה אומרת כן”, ופרושו שאין היולדת אומרת שתמות, אבל לעולם אומרת שצריכה לגר.) לכן אף על פי שיש מקום לאמור שיולדת רוצה מן הסתם שמישהו יעמוד אצלה כל רגע, כמשמעות הגמרא אי איכא מידי חזיא חברתאי וכו'. אבל כיון שלשון הברייתא אם היתה צריכה לגר וכו', משמע שאומרת כן, לכן לע"ד אין להתיר דבר שאיסורו קרוב בלי בקשתה לישוב דעתה. ובחדר הצירים יכול הבעל להיות שם גם בלי זה, שברוב המקומות הנשים מכוסות ואין שם איסור, אבל להיות בחדר הלידה, לדעתי צריך שאשתו תבקש זאת לישוב דעתה כמו שכתבתי בראש.